

Ба шурои диссертациони
6D.KOA-079-и назди Институт
фалсафа ва сиёсатшиносии ба
номи А. Баҳоваддинови АМИТ
(734025, ш.Душанбе, хиёбони
Рӯдакӣ, 33)

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

**ба диссертатсияи Шерализода Меҳринисо Сафар дар мавзуи
«Хусусиятҳои ташаккули фарҳанги сиёсии ҷавонон дар Тоҷикистони
муосир» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи
иختисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандро ва технологияи сиёсӣ**

Мубоқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи
иختисоси илмӣ. Диссертатсияи Шерализода Меҳринисо Сафар дар мавзуи
«Хусусиятҳои ташаккули фарҳанги сиёсии ҷавонон дар Тоҷикистони муосир»
бо шиносномаи ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандро ва технологияи сиёсӣ, ки
ба омӯзиши масъалаҳои марбут ба фарҳанги сиёсии ҷавонон ва тарбияи
маънавии онҳо бахшида шудааст, ба ихтисоси интихобгардида мубоқат
менамояд.

Аҳамиятнокии мавзӯ

Дар шароити ҷомеаи муосир, муқовимат бо таъсирҳои он ва аз ҳама муҳим,
ҳифзи арзишҳои фарҳанги миллии андешидани тадбирҳои судбахш ва
мушаххасро тақозо мекунад. Албатта, амали намудани ин рисолат, яъне ҳифз ва
нигаҳдории арзишҳои миллии таърихӣ фарҳанг ва тамаддун бар уҳдаи насли
имрӯза, ҷомеаи давлати миллии воғузор аст, зимнан, қисми зиёди ҷамъияти
кишварро ҷавонон ташкил медиҳанд. Пас, бо баланд бардоштани маърифати
фарҳангӣ ва сиёсии насли ҷавон мо метавонем аз уҳдаи таъмини иҷрои ин
рисолати таърихӣ ва ҳувиётӣ бароем. Аз ин рӯ, рисолаи илмӣ муаллиф дар
самти ташаккули фарҳанги сиёсии ҷавонон дар Тоҷикистони муосир ба мақсад
мувофиқ аст ва аҳамияти зиёди иҷтимоӣ сиёсӣ дорад.

Навгони илмӣ таҳқиқ ва нуктаҳои, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд

Диссертант зарурати мавзӯро ба аҳамияти баррасии вазъи фарҳанги
сиёсии ҷавонон ҳамчун муҳокимаи ҷанбаҳои калидӣ, ба монанди ташаккули
этиқоди сиёсӣ, ҳамкорӣ бо ниҳодҳои сиёсӣ, иштирок дар раванди сиёсӣ ва
муносибат ба тағйироту дигаргуниҳои иҷтимоӣ маънидод намудааст.

Дар доираи нуктаҳои, ки ба ҳимоя пешниҳодшаванда муаллиф хулоса
кардааст, ки: (1) Бо вучуди он, ки ҷавонон ба ҳайси неруи стратегӣ дар ҳаёти
иҷтимоӣ мақоми муҳим доранд ва аз бисёр ҷиҳат дурнамои онро муайян
менамоянд, ин қисри муҳими ҳаёти иҷтимоӣ объекти муҳими таваҷҷуҳи
давлат ба шумор рафта, барои тарбия ва ташаккули онҳо давлат аз ҳамаи

имкониятҳо истифода менамояд; (2) сатҳи фарҳанги сиёсии ҷавонон муҳимтарин омилест, ки ташаккули хувияти миллӣ, ғаболнокии сиёсӣ ва иштироки онҳо дар қабул ва татбиқи қарорҳои сиёсӣ аз он зич вобаста аст; (3) Омӯзиш ва баҳогузори зарурати баланд бардоштани шуури сиёсӣ ва фарҳанги сиёсии ҷавонон дар шароити афзоюндаи нуфузи шабакаҳои иҷтимоӣ дар Тоҷикистон як вазифаи муҳими ҷомеаи муосир ба шумор меравад; (4) Фарҳанги сиёсӣ дар шароити соҳибистиклолии Тоҷикистон яке аз заминаҳои асосии иштироки босамари ҷавонон дар ҳаёти сиёсӣ ҳисоб меёбад.

Ин гурӯҳи нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда масъалаҳои мебошад, ки аҳамиятнокии фарҳанги сиёсии ҷавононро дар ташаккул ва рушди ҷомеа, роҳ ёфтани ба умқи ҳар як шахрванд ва дар ниҳоят ба таври як низому муайяни иҷтимоӣ сиёсӣ пеш бурдани давлатро фаро мегирад ва ба мақсад мувофиқ мебошад.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот ба кофӣ будани ҳаҷми маводи таҳқиқшуда, коркарди натиҷаҳои таҳқиқ ва интишорот заминаи таҳқиқи диссертатсионӣ асос меёбад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибаҳои пешниҳод карда шудаанд.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия

Диссертатсияи Шерализода Меҳринисо Сафар аз номгӯи ихтисораҳо, муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, се боб, шаш зербоб, хулоса, номгӯи адабиёти истифодашуда, интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия иборат буда, 179 саҳифаи матнӣ ҷопиро ташкил медиҳад.

Дар муқаддима оварда шудааст, ки *«Дар рушди ҳар як кишвар фарҳанги сиёсии насли наврас ҳамчун омил муҳим баррасӣ карда мешавад. Зеро, самтгирии рушди ҷомеаи муосир маҳз аз сатҳи ташаккули сиёсии насли ҷавон вобаста аст. Таҳлили назариявӣ ва амалии ҷамъиятӣ нишон медиҳад, ки фарҳанги сиёсии насли ҷавон новобаста аз сатҳи рушди иқтисодӣ-иҷтимоӣ, идеологӣ ва маънавии ҷомеа аҳамияти мушаххасро касб менамояд»* (с.4). Ин таъкид аз ҷиҳати мазмун аҳамияти махсуси фарҳанги сиёсиро дар рушди ҷомеа ва нақши қишрҳои синну соли наврасу ҷавон дуруст таъкид менамояд ва ба дарки умумии масъала мусоидат мекунад. Зимнан, тибқи таҳлилҳои илмии демографӣ ва иҷтимоӣ фарқгузори байни мафҳумҳои «насли наврас» ва «насли ҷавон» ҷой дорад, мувофиқи меъёрҳои қабулшуда насли наврас 14-16 сола ва насли ҷавон ё ҷавонон 14-30 сола арзёбӣ мегарданд, барои боз ҳам дақиқтар истифода шудани истилоҳот аҳамияти илмӣ тадқиқотро зиёд менамуд.

Дар рӯйхати навгониҳо ошкор (муқаррар) гардидани ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии фарҳанги сиёсии ҷавонон ибраз мегардад, ки ба он мувофиқем (с.9).

Таҳлили диссертатсия нишон медиҳад, ки боби аввали он асосан хусусияти назариявӣ дошта, ба таҳлилу омӯзишҳои **асосҳои назариявӣ методологии омӯзиши фарҳанги сиёсӣ** равона гардидааст.

Дар зербоби 1.1. муаллиф мафҳуми фарҳанги сиёсиро чунин шарҳ медиҳад *«... фарҳанги сиёсӣ ин фарҳанги рушдкардаи тафаккури сиёсӣ мебошад. Он имконияти истифода намудани донишу қиёс кардани далоил ва рӯйдодҳо, баҳодиҳӣ ва дараҷабандии падидаҳо, хулосаҳо ва пайдо намудани*

воситаҳои мутобиқи ҳаллу фасли ин ё он вазифа ва мушкилоти ҳаёти сиёсиро фаро мегирад» (с.18). Дар умум ба ин хулосаи муаллиф мувофиқем.

Дар ҷойи дигар: «...метавон хулоса кард, ки дар шароити ҷаҳонишавии муносибатҳои сиёсӣ ва афзудани таъсири омилҳои берунӣ ба равандҳои сиёсии давлати алоҳида, сатҳи рӯякии ташаккули фарҳанги сиёсии ҷавонон метавонад боиси мавриди истифода қарор гирифтани ҷавонон аз тарафи неруҳои мухталифи ифротии динӣ гардида, ба шиддатнок гардидани вазъияти иҷтимоӣ-сиёсӣ мусоидат намояд» (с. 38). Мазмуни хулосаи мазкурро дар маҷмӯъ фаҳмидан мумкин аст, аммо барои боз ҳам дақиқтар ифода намудани фикр, истифодаи истилоҳи «сӯистифода» ба ҷойи калимаи «истифода» метавонад мувофиқтар бошад, зеро он хусусияти манфии падидаҳо равшантар инъикос менамояд ва ба мазмуни хулоса бештар мутобиқат мекунад.

Дар зербоби 1.2. фарҳанги сиёсӣ ҳамчун омили ташаккули ҳувияти милли баррасӣ карда шудааст.

Муаллиф аҳамиятнокии татбиқи сиёсати давлатии ҷавонро тавсиф намуда, хеле пеш меравад, ки онро ҳамчун навгонии илмӣ метавон арзёбӣ кард: «Барои мустаҳкам намудани пояҳои давлату давлатдорӣ зарурати инкишофи сиёсати фарҳангии ҷавонон аҳамияти махсус дорад. Фарҳанги сиёсии ҷавонон агар ташаккул ёбад, дар натиҷа соҳаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоӣ низ дар ин замина ривожу равнақ меёбанд» (с.43). Боиси аҳсан аст, ки хулосаи муаллиф тасодуф набошад, чун дар қисмати аввали хулоса, ташаккули сиёсати нав – сиёсати фарҳангии ҷавонро пешниҳод мекунад, гарчанде сиёсати давлатии ҷавонон худ, ҳоло дар раванди ташаккулёбӣ қарор дорад. Воқеан – «сиёсати фарҳангии ҷавонон» ва «фарҳанги сиёсии ҷавонон», ин ду мафҳуми гуногун ва тафовутдошта бошад, мисол, аввалӣ сиёсат, дуюмӣ шакли сиёсат аст.

Дар боби 2 масъалаҳои ташаккули фарҳанги сиёсии ҷавонон дар шароити тоҷикистони муосир баррасӣ гардидааст.

Дар зербоби 2.1. муаллиф зикр мекунад: «...ҷавонон дар ҷодаи бартарафсозии муваффақонаи монеаҳо, инчунин, дар таҳкими раванди созандагӣ бунёдкорӣ, дар ҳифзу ҳимояи Ватан нақши назаррасе дошта чун неруи муқтадири ояндасоз, тақвоҳои бозғатимоди пешбаранда ва навогару эҷодкор дар ташаккули истиқлоли давлатӣ ва болоравии нуфузи Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ саҳми калон доранд.» (с.68) Ин андеша ба таври умум нақши муҳими ҷавонро дар рушди ҷомеа ва давлат дуруст инъикос намуда, ҷанбаи созанда ва дурнамасозии фаъолияти онҳоро таъкид мекунад. Дар идомаи таҳқиқот, дар ҷумлаи дигар, «Мутаассифона, то ба имрӯз як қатор одамон ва махсусан ҷавонон ба дарк ва қабули раванди падидаҳои мухталифи ҷамъиятӣ ва сиёсӣ омода нестанд» (с.73) – ин ҷанбаи дигари масъала аст, ки сатҳи нобаробари омодагии иҷтимоиву сиёсӣ дар байни ҷавонро матраҳ менамояд. Чунин баррасии ихтилофнок аз диди илмӣ маъмул аст ва мураккабии масъаларо ифода менамояд.

Дар ҷое диссертант пешниҳод мекунад, ки «дониши динӣ ва ҳам дониши дунявӣ ҷавонон боло бурда шавад» (с.74). Пурра мувофиқ аст, зеро камбуди зиёди сатҳи шуурнокии ҷомеа ба ҳамин норасоӣ асос меёбад, дарк накардани асли дини Ислом.

Дар ҳамин зербоб иброз мегардад, ки «Барои сади роҳи гаравиши ҷавонону наврасонро аз пайвастан ба ҳизбу ҳаракатҳои иртиҷоӣ ва гурӯҳҳои ҷиноятпеша шудан зарур аст, ки ҳар як ҷавон дар руҳияи худшиносӣ, худогоҳӣ ва асолатгароӣ тарбия ёфта, ба камол расонида шаванд» (с.79). Пурра дастгирӣ менамояд, воқеан имрӯз дар ин самт корҳои зиёде бояд анҷом дода шавад.

Дар параграфи 2.2. мавзӯи «Роҳҳои баланд бардоштани фарҳанги сиёсии ҷавонон дар шароити шиддат гирифтани таъсири шабакаҳои иҷтимоӣ» баррасӣ гардидааст.

Дар зербоби мазкур муаллиф вазъи истифодаи шабакаи интернетро баррасӣ намуда, иброз медорад, ки «қиматтарин воситаи ташаккули ҳувияти фарҳангӣ ба ҳисоб меравад. Шабакаҳои иҷтимоӣ ба ҷавонон ва дастрасӣ ба захираҳои зиёди фарҳангӣ, аз ҷумла мусиқӣ, филмҳо, китобҳо, санъат ва арзишҳои дигар, ки қаблан дастрас набуданд ё маҳдуд буданд, фароҳам меорад» (с.103). Воқеан ҳам маҳз воситаҳои Интернет имрӯз бояд ба сифати тарбияи маънавияу фарҳангии ҷавонон истифода карда шаванд.

Дар боби 3 масъалаҳо вобаста ба ҷаҳонбинӣ ва фарҳанги сиёсии ҷавонон дар шароити дигаргуншавии ҷомеаи Тоҷикистон баррасӣ гардидааст.

Дар зербоби 3.1 «Маҳз сатҳи шуури сиёсӣ, масъулияти шахрвандӣ ва ҷаҳонбинӣ иҷтимоӣву сиёсии ҷавонон метавонад самти рушди минбаъдаи давлат ва ҷомеаро муайян намояд» (с.116) – хулоса мекунад, муаллиф, ки мувофиқи мақсад аст.

Дар ҳаминҷо муаллиф таҳлил мекунад, ки «сатҳи нокифояи маърифати сиёсӣ ва ҳуқуқии як қатор ҷавонон ба назар мерасад. Барномаҳои таълимӣ на ҳамеша ба талаботи замони муосир мутобиқ буда, дар онҳо масъалаҳои амалии шахрвандӣ, демократия ва иштироки сиёсӣ диққати зарурӣ дода намешавад» (с.118). Пурра мувофиқем, дар воқеъ имрӯз байни бозори меҳнат ва раванди таҳсил (маориф) номувофиқатӣ хеле зиёд аст.

Муаллиф мафҳуми сиёсати давлатии ҷавононро баррасӣ намуда, хулоса менамояд, ки «сиёсати давлатии ҷавонон ин ҷаҳонбинӣи давлат аст, ки тавассути чорабиниҳои мухталифи сатҳи давлатӣ ва маҳаллӣ амалӣ гардида, ба таъмини шароити худтатбиқнамоии ҷавонон, рушди созмону иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҳаракату ташаббусҳои нав равона карда шудааст» (с.128). Ин нукта кӯшиши муаллифро ҷиҳати шарҳи махсуси моҳияти сиёсати давлатии ҷавонон инъикос мекунад. Ҳамзамон, дар муқоиса бо муқаррароти моддаи 1-уми Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон», ки «сиёсати давлатии ҷавонон - низоми ягонаи тадбирҳои ташкилӣ ва ҳуқуқӣ, иҷтимоӣю иқтисодӣ, фарҳангӣ мебошад, ки аз ҷониби субъектҳои сиёсати давлатии ҷавонон бо мақсади ташаккули камолоти ҷавонон, хифзи ҳуқуқ ва истифодаи босамари неруи зеҳнии онҳо ба манфиати ҷамъият татбиқ мегардад». Хулосаи муаллифро ҳамчун назари махсус арзёбӣ кардан мумкин аст, аммо, агар сиёсати давлатии ҷавонон на ҳамчун ҷаҳонбинӣи хоси ниҳодҳои давлатӣ, балки ҷаҳонбинӣи дастаҷамъонаи ҳамаи ниҳодҳои ҷамъиятӣ, давлатӣ ва ғайридавлатӣ баррасӣ мегардид, муваффақияти масъаларо васеъ мегардонид.

Дар қисмати «хулоса» 25 масъала ва 4 тавсия пешниҳод мегардад, ки дар умум қобили баррасӣ мебошанд.

Аҳамияти назариявӣ, амалӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии таҳқиқот

Таҳқиқоти мазкур аҳамияти назариявӣ амалӣ дорад. Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд, ҳангоми таҳияи стратегияҳо ва барномаҳои муассир барои дастгирӣ ва рушди сиёсати ҷавонон ва ташаббусҳои фарҳангӣ дар Тоҷикистон истифода намудан мумкин аст. Хулоса ва тавсияҳои муаллифро метавон бо мақсадҳои таълимӣ ва дар фаъолияти мақомоту идораҳои давлатӣ, ки ба масъалаи фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ, равандҳои демократикунонии муносибатҳои ҷамъиятӣ-сиёсӣ алоқаманд мебошанд, мавриди истифода қарор дод.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия

Натиҷаҳои асосии диссертатсия аз ҷониби муаллиф дар семинарҳо ва конференсҳои илмӣ назариявӣ ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дар шакли маъруза ироа гардидаанд. Аз рӯи мавзӯи диссертатсия муаллиф 7 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои аз ҷониби КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқшуда нашр намудааст.

Мувофиқати диссертатсия ба талаботи муқарраргардида

Натиҷаҳои таҳқиқот дар мақолаҳои илмӣ муаллиф инъикос гардидаанд. Автореферати диссертатсия мухтавои таҳқиқотро ифода менамояд.

Эродҳо ва норасогии таҳқиқот

Албатта, дар баробари муваффақиятҳо гурӯҳи камбудӣҳо дар қори диссертатсионӣ ба назар мерасанд:

1. Дар матни диссертатсия ҳамон як гурӯҳи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ дар таҳрирҳои наву қухна (анҷомёфта) истифода мегарданд, ки чи аз лиҳози ҳуқуқӣ ва чи аз лиҳози маданияти эҷодӣ мумкин нест (с.69);

2. Аз адабиётҳо ва қорҳои тадқиқотии олимони ватанӣ кам истифода бурда шудааст; истифодаи адабиёти солрафтаи русӣ хеле зиёд аст, ки дар талилҳои сиёсии миллии илмӣ қобили қабул нест.

3. Истифодаи шабакаи интернет ва шабакаҳои иҷтимоӣ дар ҷое зерин интиқод қарор гирифта, дар ҷое васф карда мешавад. Яъне, андешаи онки шабакаҳои иҷтимоӣ танҳо барои вақтхушию беҳудагӣ истифода мегардад, нодуруст аст, дар инҷо танҳо танзими муносибатҳо мебошад ва албатта, таҳия ва татбиқи василаҳои дуруст ва фарҳангии истифодаи интернет.

4. Дар матни диссертатсия баъзан ҳатогиҳои имлоӣ ва услубӣ дида мешаванд, рақамгузориҳои саҳифаҳо низ ба мундариҷа мутобиқат намеkunанд.

Аммо дар маҷмӯъ хулоса кардан мумкин аст, ки диссертатсияи мазкур таҳқиқоти анҷомёфта мебошад ва норасогии дар боло зикргардида мазмунӣ илмӣ онро қиста намегардонад. Зеро муаллиф ҳангоми омӯзиши мавзӯи диссертатсия доираи васеи адабиёти илмӣ истифода намуда, дар заминаи таҳлили онҳо, инчунин дар заминаи таҳлили фарҳангии сиёсии ҷомеа ва сиёсати давлатии ҷавонон хулоса ва пешниҳодҳои хос таҳия намудааст.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи Шерализода Меҳринисо Сафар дар мавзӯи «Хусусиятҳои ташаккули фарҳангии сиёсии ҷавонон дар Тоҷикистони муосир» бо шиномасномаи ихтисоси 5.6.2 – ниҳодҳо, равандҳо ва технологияи сиёсӣ, ки ба омӯзиши масъалаҳои марбут ба фарҳангии сиёсии ҷавонон ва тарбияи маънавии онҳо бахшида шудааст, таҳқиқоти анҷомёфта ба ҳисоб меравад. Мавзӯи диссертатсия, мазмуну мундариҷаи он, методҳои истифодашуда, маводҳои ҷопнамудаи муаллиф бо ихтисоси интиҳобнамудаи ӯ

мувофикат менамоянд. Сохтори диссертатсия ва мухтавои асосии он ба талаботи пешбиниамудаи низомномаҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад.

Бо назардошти мухтавои асосии диссертатсия ва аз рӯи интишороти муаллифи он метавон хулоса намуд, ки Шерализода Меҳринисо Сафар барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.2 – ниҳодҳо, равандро ва технологияи сиёсӣ сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

МИРАЛИЁН ҚИЁМИДДИН АБДУСАЛИМЗОДА,

доктори илмҳои сиёсӣ, профессори
кафедраи сиёсатшиносӣ ва робита бо ҷомеаи
Академияи идоракунии давлатии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

«18» 04 с.2026

Суроғи роҳбари илмӣ:

734042, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш.Душанбе, к. Гулистон, 323

Тел.: +992 550670660

E-mail: qmiraliyon@gmail.com

Сомона: <https://miraliyon.page/>

Имзои Миралиён Қ. А.-ро тасдиқ менамоям.

Сардори Раёсати кадрҳо, коргузори ва корҳои
махсуси Академияи идоракунии давлатии
назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Насурдинзода А.

«__» _____ с.2026

Суроға:

734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш.Душанбе, к. Саид Носир, 33

Тел.: +992 372 241786